

Spis ilustracji:

1. Wczesnośredniowieczna bransoleta, znaleziona na grodzisku w Zbuczu, foto D. Krasnodębski
2. Grodzisko wczesnośredniowieczne w Zbuczu, foto D. Krasnodębski
3. Konstrukcja umocnień wału grodziska w Zbuczu, foto D. Krasnodębski
4. Plan okolic grodziska, cmentarzyska i byłego folwarku Grabniak, rys. Borysław Rudkowski
5. Wykopaliska na cmentarzysku na wałach grodziska w Zbuczu, foto D. Krasnodębski
6. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne na grabniakowskiej Prohulanec, foto D. Krasnodębski
7. Kamienie z tajemniczymi znakami w uroczysku Lieski koło Krzywej, foto D. Fionik
8. Herb Jastrzębiec; oprócz Szczytów nosiło go blisko 750 rodów w Wielkim Księstwie Litewskim i Koronie Polskiej
9. Herb Leliwa Irzykowiczów
10. Fragment szesnastowiecznych carskich wrót z cerkwi w Czyżach
11. Cerkiew Uśpieńska w strzeleckich Czyżach; do 1785 r. jej parafianami i fundatorami byli mieszkańcy Krzywej, foto Mikołaja Jakubiuka z 1956 r.
12. Tak mogli wyglądać wybrańcy z Krzywej; porucznik piechoty wybrańckiej z XVI wieku, rekonstrukcja
13. Kamień pamiątkowy z 1746 r., który znajdował się w leśnym uroczysku *Seredni Korczye* koło Krzywej, rys. B. Rudkowskiego
14. Stary Kornin od początku osiemnastego wieku był głównym celem pielgrzymek mieszkańców Szczytów i okolic, widok współczesny cerkwi św. Michała i św. Anny, foto Dymitr Hierasimowicz
15. Rzeźba św. Jana Nepomucena z połowy osiemnastego wieku, foto Wiktor Wołkow
16. Węgierscy korzystali z herbu Wieniawa
17. Domniemany portret Jana Walentego Węgierskiego na drzwiach wejściowych na chór cerkwi, foto ze zbiorów parafialnych
18. Najstarsza, znana fotografia cerkwi w Szczytach z 1915 r.
19. Karta tytułowa Inwentarza cerkwi w Szczytach z 1785 r.
20. Opis cerkwi w Szczytach w Inwentarzu z 1785 r.
21. Obraz Zdjęcie Chrystusa z Krzyża, autorstwa Sylwestra Mirysa

22. Obraz Św. Rodzina ze św. Janem Chrzcicielem, przypisywany Mirysowi
23. Obraz św. Onufrego, przypisywany Mirysowi
24. Fragment barokowego obicia fotela, na którym prawdopodobnie zasiadał sam fundator
25. Osiemnastowieczna szata liturgiczna (fielón)
26. Herb Grzymała na pieczęci lakowej Adolfa Wiewiórowskiego
27. Szczyty i okolice na mapie D. F. Sotzmana, 1808
28. Kapliczka murowana z przełomu XVIII i XIX w. na granicy gruntów szczytowskich i hołodowskich, foto Dymitr Hierasimowicz
29. Najstarsza, znana fotografia dworu w Nowodworach, 1935
30. Piece i kominy dworu w Dzięciołowie, widok po pożarze rezydencji z 1915 r.
31. Stroje zamożnych kobiet wiejskich z początku XIX wieku, fragment polichromii dawnej cerkwi w Czyżach
32. Pieczęć herbowa bielsko-hołodowskiego leśniczego Aleksandra Diczeskułowa z II połowy XIX w.
33. Pieczęć lakowa z autografem Karola Wiewiórowskiego, 1858
34. Dzwonnica cerkwi w Szczytach, wzniesiona w latach 1847-49, foto Jana Glinki z ok 1935
35. Zaświadczenie ślubne, wypisane przez dziedzica – archeologa Adolfa Wiewiórowskiego
36. Krzyż choleryczny z 1857 r. w Szczytach Nowodworach, foto D. Fionik
37. Szczyty i okolice na mapie z II połowy XIX wieku
38. Feretron (*Vynosnaja ikona*) ofiarowana w 1865 r. przez dziewczętą z Hołodów, foto ze zbiorów parafialnych
39. Szczyty Dzięciołowo, część z widocznych domów pamiętała zapewne połowę XIX wieku, fotografia niemiecka z 1915 r.
40. Szczyty Dzięciołowo, dom Ciereszaków przy skrzyżowaniu ulicy wiejskiej i drogi do Orli, 1915, fotografia niemiecka
41. Krzyż z 1873 r., wystawiony przy cerkwi przez Bazylego i Jakuba z Krzywej, foto D. Fionik
42. Ojciec Lew Goworski z rodziną przed swoim domem, początek XX wieku
- 43;44. Dom Goworskich w Szczytach, fotografia niemiecka z 1915 r.
45. Pieczęć sygnetowa Karola Wiewiórowskiego, II połowa XIX w.
46. Akt sprzedaży ziemi dla o. Lwa Goworskiego przez Józefa Wiewiórowskiego, 1897
47. Szczytowska niania dzieci Pawła Goworskiego z jego synem Eugeniuszem, 1914, atelier Zydrańskiego w Bielsku
48. Andrzej Juszcuk z Krzywej pracował jako urzędnik w Rzewie, na fo-

tografii wraz z żoną, początek XX wieku

49. Paraskiewa Pawluczuk z Hołodów (od lewej) z córeczką Nadzieją i matką Agatą Firsowicz, 1914

50. Bracia Nazarukowie z Krzywej jako kadeci w armii rosyjskiej, ok. 1910

51. Bielsko - Hołodowski Leśniczy Edward Georg Albert Szulc

52. Jubileusz piętnastolecia służby Leśniczego Edwarda Szulca, Hołody, ok 1885

53. Karta dowodu osobistego Józefa Romanowskiego-Antosiuka, wydana w 1913 r. przez wójta gminy Pasyunki

54. Jedno z pism dotyczące budowy szosy strategicznej Bielsk – Prużany, 1906

55. Groby rodzinne Wiewiórowskich na cmentarzu szczytowskim, foto D. Fionik

56. Książeczka wojskowa Emiliana Piotrowskiego z Hołodów, wydana w 1901

57. Wpis do książki, podarowanej nauczycielowi z Krzywej Jerzemu Juszcukowi za sumienną pracę, 1902

58. Własnoręczne podpisy włościan z Hołodów na dokumencie z 1909 r.

59. Plan ziemi przekazanej szkole hołodowskiej przez Leśnictwo, 1912

60. Wiera Wiewiórowska kontynuowała naukę w gimnazjum w Grodnie, stoi trzecia od lewej; w młodszej klasie uczyła się jej siostra Ludmiła, 1912

61. Ojciec Lew Goworski z synem Pawłem, ok. 1895

62. Paweł Goworski, ok. 1910

63. Uroczystość otwarcia Towarzystwa Kredytowego, 1909

64. Kursy rękodzieła w Szczytach, 1914

65. Legitymacja Olgi Wiewiórowskiej – członka Towarzystwa Kredytowego w Szczytach

66. Pieczęć Szczytowskiego Towarzystwa Kredytowego

67. Sklep Stowarzyszenia Spożywców w Szczytach, ok. 1913

68. Wzorcowa pasieka Goworskich w Szczytach, siedzi Wiera Goworska

69. Szczyty i okolice na niemieckiej mapie sztabowej z 1915 r.

70. Podziękowanie skierowane parafii szczytowskiej za przekazane dary dla rannych żołnierzy, listopad 1914

71. Teodor Magruk, wnuk Kapitona z Hołodów w mundurze armii rosyjskiej z kolegą, 1916

72. Na drodze w czasie bieżenia, reprodukcja wycinku prasowego

73. Bieżący w drodze, rysunek z 1916 r.

74. Bieżący oczekują na przeprawę przez rzekę w Bobrujsku, reprodukcja wycinku prasowego

75. Opustoszała wieś Szczyty Dzieciołowo, w oddali widoczna cerkiew,

1915, fotografia niemiecka

76. Ta rodzina należała do nielicznych, którzy pozostali, 1915, fotografia niemiecka

77. Szczytowscy Żydzi nie wyjechali; na zdjęciu stanowią większość osób, 1915, fotografia niemiecka

78. Bieżeńcy w punkcie żywieniowym koło Słucka, foto ze zbiorów Muzeum Historii i Kultury Białorusi

79. Świadcstwo urodzenia Bazylego Nazaruka z Krzywej, wydane przez proboszcza jednej z cerkwi w Rżewie, 1916

80. Anna Juszcuk z Krzywej na uchodźstwie z synami, od lewej: Grzegorz, Bazyli, Mikołaj, Ukraina 1915

81. Metody Stanisławiuk z Krzywej z żoną, Połtawa, 1916

82. Paweł Goworski ze współpracownikami w jednej z instytucji w Mińsku, niosących pomoc bieżeńcom

83. Bieżeńcy w Mińsku w pralni

84. W pracowni szewskiej

85. Takie zaświadczenia wydawano bieżeńcom, starającym się o powrót do ojczyzny, 1921

86. Stronica książeczki oszczędnościowej, prowadzonej na uchodźstwie przez Ludmiłę Wiewiórowską

87. Zaświadczenie, wydane Włodzimierzowi Piotrowskiemu z Hołodów po odbyciu kwarantanny w Punkcie Reemigracyjnym w Baranowiczach, 1921

88. Pismo Związku Miast skierowane do Melanii Wiewiórowskiej w sprawie rekompensaty za poniesione w wyniku uchodźstwa straty, listopad 1917

89. Paweł Goworski z rodziną, połowa lat dwudziestych

90. Ludmiła Łyzłowa (z prawej) z Zoją Tymoszycką przed bramą dworu w Szczytach Nowodworach

91. Na podwórzu folwarku Szczyty Nowodwory, lata trzydzieste

92. Strzyżenie owiec nad Orlanką, z prawej Wiera Wiewiórowska z dziećmi Zoją i Wową, lata dwudzieste

93. Majówka w Nowodworach

94. Fragment planu majątku Szczyty Dzieciółowo, 1935

95. Zapiski gospodarskie majątku Dzieciółowo, lata trzydzieste

96. Nadzieja Troc z Redutów była na służbie w Dzieciółowie

97. Jeden z dokumentów Spółki Wodnej „Szczyty” z 1929 r.

98;99 W latach dwudziestych w domu Goworskich zorganizowano dwumiesięczny rękodzielniczy

100. Siedziba Nadleśnictwa Bielskiego w Hołodach, 1935

101. Strażacy z Hołodów w 1933 r., od lewej: M. Rajecki, E. Kunicki, P. Juszcuk, P. Wasiluk, L. Piotrowski, W. Szupniewski, pisarz z nadleśnic-

twa, Sz. Piotrowski, A. Magruk, A. Grygoruk, S. Wasiluk, J. Onopiuk, S. Ba-
giński, N. Garwoliński

102. Dokument z pieczęcią OSP w Hołodach, 1936
103. Grzegorz Grygoruk na odpuszcie w Białowieży, 1930
104. Nadleśniczy Aleksander Świdorski z żoną Heleną i córką Hanna, 1936
105. Nadleśniczy Aleksander Świdorski z woźnicą Wasilukiem z Hołodów
106. Jan i Natalia Grądzey przy domu służbowym Nadleśnictwa w Hołodach
107. Kompozycja z murem cerkiewnym, domniemany wczesny obraz Piotra Pawluczuka, początek lat trzydziestych
108. Katarzyna i Wiera Strelczuk z Krzywej, foto Duksin, lata trzydzieste
109. Nadzieja Strelczuk z bratem Grzegorzem na odpuszcie, 1935
110. Zoja Tymoszycka z bratem Wową na odpuszcie, lata trzydzieste
111. Ignacy Nazaruk z Krzywej, fotografia odpustowa, lata dwudzieste
112. Koleżanki z Krzywej, od lewej: Anna Kaczanowska, Nadzieja Lewczuk, Anastazja Szarało
113. Rodzina Grygoruków z Hołodów na odpuszcie, od lewej: Nadzieja, Teodozy, Jan i jego żona, lata trzydzieste
114. Rodzina Romanowskich ze Szczytów na odpuszcie, lata trzydzieste
115. Grupa młodzieńców z Krzywej, początek lat trzydziestych
116. Koleżanki z Hołodów, od lewej: Ołga Piotrowska, Tatiana Grygoruk, Lidia Ochmielczuk, Lidia Kuderska, Nadzieja Kuderska, 1933
117. Dowód osobisty Andrzeja Romanowskiego ze Szczytów z wpisaną narodowością białoruską, 1922
118. Mężczyźni z Krzywej, lata trzydzieste
119. Mężczyźni z Krzywej, stoi Mikołaj Juszcuk
120. Grupa mężczyzn z Krzywej, pierwszy z lewej siedzi Jakub Strelczuk, lata trzydzieste
121. Mikołaj Juszcuk z Krzywej w drodze do rewolucyjnej Hiszpanii, Paryż, 1930
122. Uczniowie szkoły w Szczytach z nauczycielem Tomaszem Dziadoszem, lata trzydzieste
123. Świadectwo szkolne Marii Romanowskiej ze Szczytów, 1935
124. Uczniowie szkół w Hołodach i Szczytach na wycieczce w Białowieży, u góry stoi nauczyciel Szarszunowicz, rok szkolny 1937/38
125. Uczniowie przed szkołą w Hołodach z o. Witalijem Borowskim i nauczycielką Heleną Kozakiewicz, 1935
126. Karta z zeszytu Borysa Antychowicza do samokształcenia z języka rosyjskiego
127. Piotr Pawluczuk (pierwszy z prawej) w okresie służby wojskowej, po-

czątek lat trzydziestych

128. Jeden z wczesnych obrazów Piotra Pawluczuka, olej, płótno, zbiory prywatne

129. Piotr Pawluczuk z polskimi przyjaciółmi w swym domu w Buenos Aires, 1976

130. Pokwitowanie, wydane przez Komitet Tymczasowy w Krzywej, październik 1939 r.; pieczęć Komitetu zrobiono na bazie pieczętki Publicznej Szkoły Powszechnej w Krzywej

131. Pokwitowanie otrzymania zwierzęcia gospodarskiego z majątku Dzieciółowo, październik 1939

132. Pokwitowanie zakupu czerwonego materiału na wybory

133. Pokwitowanie dostaw obowiązkowych z okresu władzy radzieckiej

134. Ostatnia fotografia Wiery Tymoszyckiej z córką Zoją na zesłaniu w Altajskim Kraju, 1943

135. Poczłtówka z widokiem Altaju, przywieziona z zesłania

136. Pogrzeb Wiery Tymoszyckiej w Bijsku, 1944

137. Włodzimierz Tymoszycki w I Armii Ludowego Wojska Polskiego, 1943

138. Żołnierze I Korpusu Armii gen. Andersa na ruinach Kafarnaum, piąty z prawej Grzegorz Juszcuk, 1943

139. Fotografia z niemieckiego dowodu Nadziei Grygoruk z Hołodów

140. Dziewczęta z Hołodów innych miejscowości pracowały w Bielsku, przy jednej z restauracji, 1943

141. Żołnierze I Korpusu w Jerozolimie przed wejściem do bazyliki Grobu Pańskiego, pierwszy z lewej siedzi Grzegorz Juszcuk

142. Cerkiew patriarchalna w Damaszku, obraz olejny na płótnie Piotra Pawluczuka

143. Żołnierze I Korpusu w Wenecji, trzeci z lewej Grzegorz Juszcuk 1944

144. Po pożarze z lipca 1944 r. w Hołodach pozostało zaledwie kilka takich domów, foto Włodzimierza Wasiluka z lat siedemdziesiątych XX w.

145. Jedna z kart „Ewidencji gospodarstw pobiałoruskich, przejętych na rzecz Skarbu Państwa...” w 1947 r.

146. Afanazy Grygoruk z Hołodów trafił do Pińska (pierwszy z prawej), lata pięćdziesiąte

147. Jeden z hołodowskich repatriantów Jakub Grygoruk z kolegą Janem N. z Dubna, Pińsk 1948

148. Ojciec Rafał Czystowski

149. Jan Strelczuk (w środku) w Stalinogorsku na Syberii, obok koledzy z Krywiatycz i Gródka, lata 1944-1948

150. Zoja Tymoszycka (stoi w środku) po powrocie z zesłania z koleżankami ze Szczytów, 1945

151. Fragment spisu właścicieli ziemi we wsi Szczyty Nowodwory, sporządzony przez sołtysa wsi, 1948
152. Ochotnicza straż Pożarna w Hołodach, 1949
153. Hołodowskie kobiety dorabiały przy sadzeniu lasu
154. Rodzina Kuderskich z Hołodów jedzie na wiejski odpust, 1954
155. Przed siedzibą Gromadzkiej Rady Narodowej w Hołodach, lata pięćdziesiąte
156. Zespół chórалny z Krzywej na występach w Żninie, 1961
157. Nauczycielki przed wejściem do budynku szkoły w Krzywej (kryty jeszcze słomą), od prawej: kierowniczkа Olga Nazaruk (siostra o. Rafała Czystowskiego), Wiera Kordziukiewicz, Maria Krysztofiuk, Olga Tomczuk, 1958
158. W szkole wieczorowej dla dorosłych w Krzywej, uczy Olga Tomczuk, 1961
159. Część uczniów Szkoły Podstawowej w Hołodach, lata sześćdziesiąte
160. Zespół szkolny z Krzywej, w środku kierownik Piotr Niewiński, 1969
161. Drużyna OSP w Hołodach
162. Chłopcy z Hołodów, 1950
163. Dzwonnica cerkwi w Szczytach, rys. Władysława Pietruka
164. Cerkiew w Szczytach, rys. Władysława Pietruka
165. Ikona Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela z połowy XIX wieku, domniemane dzieło Michała Michnowa z Brańska
166. *Miestna* ikona Zbawiciela z ikonostasu, ofiarowana w 1879 r. przez Teofila Piotrowskiego z Hołodów
167. Ikona św.św. Borysa i Gleba z ikonostasu, ofiarowana w 1879 r. przez parafian z Krzywej
168. Ikonostas cerkwi w Szczytach
169. Fragment wystroju cerkwi w Szczytach, w centrum kopia ikony *Wsiech Skorbiaszczych Radosci*
170. Dom parafialny psalmisty z 1909 r., lata sześćdziesiąte
171. Cerkiew w Szczytach pokryta dachówką holenderską, lata sześćdziesiąte XX wieku
172. Psalmista i kompozytor Jerzy Juszcuk (trzeci z lewej) z rodziną, lata sześćdziesiąte
173. Grupa parafian przy cerkwi na odpuszcie *Hołowosieka*, 1954
174. Cerkiew w Szczytach, widok od wschodu
175. Cerkiew w Szczytach, 1978
176. Obchody wsi w Krzywej, 2002, foto ze zbiorów parafialnych
177. Święcenie *paschy* w Hołodach, 2002, foto ze zbiorów parafialnych
178. Chór parafialny w Szczytach, 2005, foto ze zbiorów parafialnych
179. Olga Siemieniuk, długoletnia chórzystka i prowadząca chór w Szczytach

180. Metropolita Sawa na uroczystościach 220-lecia erygowania parafii, 11 września 2005, foto ze zbiorów parafialnych
181. Zespół cerkiewny w Szczytach, 2005, foto Dymitr Hierasimowicz
182. Najstarszy, zachowany nagrobek z 1801 r. na cmentarzu w Szczytach i jego odniesienie do planu cerkwi, grafika Borysława Rudkowskiego
183. Zabytkowe nagrobki na cmentarzu w Szczytach, foto ze zbiorów parafialnych
184. Zabytkowe krzyże przydrożne w Krzywej, foto D. Fionik
185. Zabytkowy krzyż przydrożny z 1907 r. na granicy gruntów wsi Hołod, foto D. Fionik
186. Akt powołania na parafię pierwszego proboszcza o. Jana Michniakiewicza, podpis biskupa Symeona, 1786
187. Ojciec Lew Goworski niebawem po wyświęceniu, ok. 1870
188. Ojciec Lew Goworski; na odwrocie podpis: *МИЛЫМ ДОРОГИМ ДЕТЯМ Верочке и Павауше от крепко любящего их отца Льва Говорского, 6 июля 1914 г.*
189. Ojciec Benedykt Tomaszewski z chórzystami cerkwi szczytowskiej, od lewej: Anastazja Nazaruk, Katarzyna Juszcuk, Marta Nazaruk, Jerzy Juszcuk (psalmista), Gabriel Szymczuk, Paraskiewa Nazaruk, o. Benedykt Tomaszewski, Maria Strelczuk, Jan Golonko (starosta), N. Romaniuk, Nadzieja Rajacka, Eudokia Nazaruk, J. Kuderski, Leon Kuderski, 1930
190. Ojciec Mikołaj Kość (siedzi w centrum), z jego lewej strony o. Rafał Czystowski
191. Ojciec Mikołaj Kulczycki, drugi z prawej
192. Ojciec Józef Wojciuk
193. Ojciec Włodzimierz Antiporowicz
194. Ojciec Jan Łukaszuk
195. Ojciec Jan Stepaniuk
196. *Pańska Doroha*, prowadząca przez las *kazionny* koło Hołodów, foto D. Fionik
197. Fragment mapy gruntów wsi Krzywa z lasem i nazwami uroczysk, 1938, Starostwo Powiatowe w Bielsku Podlaskim
198. Uroczysko *Smolanka*, obraz olejny na płótnie Anatola Krawczuka
199. Aleja, prowadząca do byłego dworu Dzięciołowo, foto D. Fionik
200. Wyjazd narzeczonej do ślubu, obraz Piotra Pawluczuka, olej, płótno
201. Na weselu w parafii szczytowskiej, 1958
202. Sianokosy w Hołodach, 1957
203. Dożynki w Hołodach, 1958
204. Pora żniw w Krzywej, obraz olejny na płótnie Anatola Krawczuka

Wkładka kolorowa:

1. Cerkiew Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela w Szczytach, 1993, foto Wiktor Wołkow
2. Cerkiew w Szczytach, cmentarz i ich okolice, fotografia lotnicza, 1995, foto Wiktor Wołkow

KAMUNIKAT.ORG